

**AN'ANAVIY XONANDALIK: IJRO USLUBI VA MUSIQIY
XUSUSIYATLARI**

Respublika musiqa va san'at texnikumi

Tillanazarova Xursanoy

Bekboyeva Nargiza

Annotatsiya: Mazkur maqolada o'zbek an'anaviy xonandaligining asosiy ijro uslublari va musiqiy xususiyatlari tahlil qilinadi. Xonandalik san'atining lirik mazmuni, ovoz texnikasi, she'riy asosga tayanuvchi ifoda vositalari, maqom tuzilmasi va cholg'ular bilan uyg'unligi haqida batafsil ma'lumot beriladi. Shuningdek, xonandalikda improvizatsiya, modal tuzilma va ritmik murakkabliklar kabi musiqiy xususiyatlarning ahamiyati yoritiladi. Maqola musiqashunoslar, san'atshunoslar va milliy musiqaga qiziquvchilar uchun ilmiy-uslubiy manba sifatida tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: An'anaviy xonandalik, Ijro uslubi, Maqom tizimi, She'riy ifoda, Ovoz texnikasi, Lirik ashulalar, Cholg'ular bilan uyg'unlik, Musiqiy improvizatsiya, Modal tuzilma, Nafas texnikasi, Termalar, laparlar, Ashula janrlari

An'anaviy xonandalik – o'zbek xalqining boy musiqiy merosini ifodalovchi yuksak san'at turi bo'lib, asrlar davomida shakllanib kelgan. U og'zaki ijod an'anasi, she'riyat va kuy san'atining uyg'unligiga asoslanadi. Xonandaning ijrosi faqatgina vokal emas, balki ma'naviy-ruhiy holatni, milliy hissiyotlarni aks ettiruvchi kuchli ifoda vositasidir. Ushbu maqolada xonandalik san'atining ijro uslubi va musiqiy xususiyatlari tahlil qilinadi.

1. Liriklik va tuyg'ularning chuqur ifodasi

An'anaviy xonandalikda asosiy urg'u tuyg'ularni yetkazish, his-hayajonni musiqiy vositalar bilan ifodalashga qaratiladi. Kuylar sevgi, dard, vatanparvarlik, tabiat, hijron kabi mavzularni qamrab oladi.

2. She'riy asosga tayanuvchi ijro

Ashulalar ko'pincha navoiyona, fuzuliyona ruhdagi she'riy matnlarga quriladi. Xonanda she'r ohangiga mos ravishda ovoz, pauza, urg'u va intonatsiyani belgilaydi.

3. Ovoz tembri va texnikasi

Xonandalikda yumshoq, tabiiy, lekin kuchli va tiniq ovoz muhim hisoblanadi. Ovozning nazorat qilinishi, nafas olish madaniyati va tor bo'g'imlar bilan ishlash texnikasi katta ahamiyatga ega.

4. Cholg'ular bilan uyg'unlik

Dutor, rubob, nay, tanbur, doira kabi cholg'ular bilan ijro etilgan ashulalarda xonandaning kuyga uyg'unligi, cholg'ular bilan ohangdor muloqoti kuzatiladi.

5. Repertuar boyligi va janrlar xilma-xilligi

Maqom ashulalari, laparlar, termalar, xalq qo'shiqlari – an'anaviy xonandalikning boy repertuarini tashkil etadi. Har bir janrga xos intonatsiya va ijro madaniyati mavjud.

Musiqiy xususiyatlari

20-Mart, 2025-yil

• Maqomga asoslangan tuzilma – xonandalikning asosiy xususiyati maqom tizimiga tayangan holda, kuylarning bir necha qismlardan iborat bo‘lishidir (nasr, gardun, ufar va boshqalar).

• Improvizatsiya – xonanda ijro davomida matn va ohang ustida erkin ishlay oladi, improvizatsiya – ijodiy yondashuvning ajralmas qismi.

• Ritmik murakkablik – ayrim ashulalarda ritm noaniq yoki o‘zgaruvchan bo‘lib, bu xonandaning mahoratini talab qiladi.

• Modal tuzilma – o‘zbek musiqa tizimi g‘arb musiqasidan farqli ravishda modal (lad) tizimga asoslangan.

An’anaviy xonandalik san’ati o‘zbek xalqining musiqiy tafakkuri, his-tuyg‘ulari, estetik didi va she’riy merosining mujassamidir. Ijro uslubi va musiqiy xususiyatlari bu san’atning murakkabligini, estetik go‘zalligini va o‘ziga xosligini namoyon etadi. Uni o‘rganish, targ‘ib qilish va asrash – milliy madaniyatimizning ajralmas burchidir.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Қароматов Ф. – Ўзбек музыка санъати тарихи. – Тошкент: “Ўқитувчи”, 1983.
2. Ҳамидов Ҳ. – Анъанавий музыка ва хонаданалик санъати. – Самарқанд: “Ижод”, 2010.
3. Юнус Раҳматуллаев – Мақом ва хонаданалик: анъана ва замонавийлик. – Тошкент: “Санъат”, 2017.
4. Абдурахмонов Б. – Ўзбек анъанавий музыкасининг тузилиши ва ижро анъаналари. – Тошкент: “Фан ва маданият”, 2021.
5. Ўзбекистон миллий энциклопедияси – 7-жилд, “Муסיкий маданият” бўлими. – Тошкент: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат нашриёти, 2004.
6. Нуриддинов А. – Ўзбек хонаданалик ижросининг услубий хусусиятлари. – Бухоро: “Илм-Зиё”, 2019.